

بازه‌های جهانی گیاه درمانی در مقایسه با یافته‌های طب ایرانی

تألیف

دکتر فریبرز معتمد

استاد فارماکوگنوزی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

مدیر مرکز تحقیق و توسعه گل دارو

اصفهان - آبان ۱۳۹۷

سرشناسه	: معطر، فربرز، ۱۳۳۰-
عنوان و نام پدیدآور	: تازه های جهانی گیاه درمانی در مقایسه با یافته های طب ایرانی/تالیف فربرز معطر.
مشخصات نشر	: اصفهان : چهارباغ، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۵۹۲ ص
شابک	: 978-600-6833-35-4
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: گیاه درمانی
موضوع	: Herbs – Therapeutic use
موضوع	: گیاه پزشکی
موضوع	: Medicine, Botanic
رده بندی کنگره	: ۶۶۱۶RM / ۹۵۸۷مک / ۱۳۹۷
رده بندی دیویی	: ۶۱۵/۳۳۱
شماره دانشناسی ملی	: ۵۳۷۰۴۳۱

چهارباغ

۰۳۱-۳۶۷۳۳۰۰

۰۹۱۳-۱۰۰۰۰۰۰

تازه های جهانی گیاه درمانی در مقایسه با یافته های طب ایرانی
دکتر فربرز معطر

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه / چاپ اول. ۱۳۹۷

لیتوگرافی آرمان / چاپ اصفهان / صحافی دی

طرح جلد و صفحه آرای: نگارخانه

مدیر تولید: سید ابوالحسن شفیع اف

قیمت: ۷۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۸۳۳-۳۵-۴

www.Chaharbagh-pub.com

همهء حقوق محفوظ و متعلق به نشر چهارباغ است.

فهرست

۹	پیشگفتار
۱۳	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر اعصاب و روان
۱۴	سنبل الطیب
۱۹	بادرنجبویه
۲۳	اسطوخودوس (لواند)
۲۸	بابونه (بابونه شیرازی)
۳۴	گاو زبان (گل گاو زبان)
۳۸	گل ساعتی
۴۰	علف چای (گل راعی)
۴۹	مریم گلی
۵۲	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر بیماریهای گوارشی
۵۳	یونجه
۵۶	جنطیانا (ژانسیان)
۵۹	آنزلیکا (سنبل خطائی)
۶۲	ختمی
۶۶	شیرین بیان
۷۰	بومادران
۷۴	فیلیپین دولا
۷۶	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر تناسل و استفراف
۷۶	زنجبیل (زنجفیل)
۸۲	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر نفخ
۸۲	رازیانه
۸۶	هل
۹۰	زیره
۹۵	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر اسهال
۹۵	اسفرزه
۹۹	آقطی
۱۰۲	تمشک
۱۰۴	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی ملین و مسهل
۱۰۴	دانه های کتان
۱۰۹	سنا
۱۱۲	کرچک
۱۱۶	روبارب
۱۱۸	مان های ایران
۱۱۸	گز خوانسار
۱۲۰	گز علفی
۱۲۱	شیرخشت

۱۲۴	ترنجبین
۱۲۷	شکرتیغال
۱۲۸	بیدخشت
۱۲۹	شکرسرخ
۱۳۰	گیاهان و داروهای گیاهی مؤثر بر سندروم روده تحریک پذیر (IBS)
۱۳۰	نعناع
۱۳۵	میخک
۱۳۹	آلوئه‌ورا (صبر، صبرزرد)
۱۴۴	مامبران
۱۴۸	آیبریس
۱۵۰	گیاهان دارویی داروهای گیاهی مؤثر بر کرم
۱۵۰	تخم کدو
۱۵۴	کاسنی
۱۶۰	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر فشارخون و قلب و عروق
۱۶۰	سیر
۱۶۷	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر کبد و کیسه صفرا
۱۶۷	خارمریم
۱۷۱	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر فشارخون بالا
۱۷۲	زالزالک
۱۷۶	گل قاصدک
۱۷۸	زیتون
۱۸۵	گیاه دانه‌شن یا مریم گلی آسیایی قرمز
۱۸۷	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر فشارخون پایین
۱۸۷	اکلیل کوهی (رزماری)
۱۹۰	گزنه
۱۹۵	کامفر (کافور)
۲۰۰	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر عوارض عروقی، واریس و درماتیت
۲۰۰	شاه‌بلوط هندی
۲۰۳	هاماملیس
۲۰۶	قره‌قاط
۲۰۸	گیاه گوتوکولا
۲۱۱	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر بیماریهای پوستی
۲۱۲	بابا آدم
۲۱۴	نوعی زرشک
۲۱۶	همیشه‌بهار
۲۱۹	شاه‌تره
۲۲۳	مورد
۲۳۱	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر خارش
۲۳۱	گیاه گل مغربی یا شبدرچمنی

۲۳۴	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر عفونت‌های قارچی
۲۳۴	مهر طلائی
۲۳۷	گیاهان داروئی داروهای گیاهی مؤثر بر زخم و جراحات پوستی
۲۳۷	هماور (گوش خر) سمفیتون
۲۴۰	همیشه بهار کوهی
۲۴۲	درخت چای Tea Tree
۲۴۵	آویشن
۲۵۰	سرو
۲۵۵	حنا
۲۶۰	سداب
۲۶۸	گیاهان داروئی و داروهای گیاهی مؤثر بر هیرسوتیسم (پرمونی بانوان)
۲۶۸	تاتوره (داتر)
۲۷۲	شوکران
۲۷۵	بذرالبنج (روسکیام)
۲۷۹	گیاهان داروئی و داروهای گیاهی مؤثر بر برص
۲۷۹	کندس (خریق ساد)
۲۸۴	شیطرح
۲۸۶	علف چشمه
۲۸۸	خله (آمی ماژوس)
۲۹۲	زرشک
۲۹۷	آزاد درخت
۳۰۱	گیاهان داروئی و داروهای گیاهی مؤثر بر بیمیهای مفاصل، عضلات و استخوان
۳۰۱	زردچوبه
۳۰۶	کندر
۳۱۲	کرفس
۳۱۷	پوست بید
۳۲۲	پنجه شیطان
۳۲۴	پنجه گربه
۳۲۹	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر بیماریهای سر
۳۲۹	نارون
۳۳۸	دارواش
۳۴۰	جینکگو
۳۴۳	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر بیماریهای بانوان و دوران بارداری
۳۴۳	پنج انگشت
۳۴۸	گل مغربی
۳۵۰	دیوسکوره آ
۳۵۳	تمشک
۳۵۵	مریم گلی (مریم نخودی)
۳۵۸	جودوسر

۳۶۰	ورون (شاه پسند طبی)
۳۶۲	سویا
۳۶۴	شبدر چمنی (رد کلور)
۳۶۷	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی زیاد کننده شیر مادران
۳۶۸	شنبلله (حلبه)
۳۷۴	انیسون
۳۷۸	رازیانه
۳۸۳	زیره سبز
۳۸۷	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مخصوص سلامتی آقایان
۳۸۸	خارخاسک
۳۹۲	زعفران
۳۹۷	یوهیمبه
۳۹۹	شفاقل
۴۰۲	کنجد
۴۰۶	چین سنگ
۴۰۹	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر بیماریهای مجاری ادراری
۴۰۹	کرانبری
۴۱۲	کاکل ذرت
۴۱۴	دم گیلان
۴۱۷	برگ بو
۴۲۱	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر ورم و تورم غده پروستات
۴۲۱	سبل
۴۲۴	پیجنوم
۴۲۷	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر در بیماریهای خونی و مایه های سفید
۴۲۷	جعفری
۴۳۰	ژانسیان
۴۳۴	اسفناج
۴۳۶	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر دیابت (قند خون)
۴۳۶	دارچین
۴۴۱	ریحان
۴۴۵	جیمنا
۴۴۷	لوبیا
۴۴۹	گالگنا
۴۵۱	استویا
۴۵۳	گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر کلسترول و چربی خون
۴۵۴	مر (مرمکی)
۴۵۹	کنگر فرنگی
۴۶۲	شوید (شبت)
۴۶۷	خرغه

گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر کم کاری غده تیروئید.....	۴۷۳
کلب.....	۴۷۳
فلفل قرمز.....	۴۷۵
جین سنگ سیبریائی.....	۴۷۸
گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر پرکاری غده تیروئید.....	۴۸۱
لئونوروس.....	۴۸۱
گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر بیماریهای اندام تنفسی.....	۴۸۳
زنجبیل شامی.....	۴۸۴
زیره.....	۴۸۸
پرسیاوشان.....	۴۹۲
گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر برونشیت.....	۴۹۷
لوبلیا.....	۴۹۷
عشقه.....	۴۹۹
گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر ذکام، سرماخوردگی و سایر بیماریهای تنفسی.....	۵۰۱
چی رتا.....	۵۰۱
اوکالیتوس.....	۵۰۴
لیموترش.....	۵۰۶
آقطی.....	۵۱۰
گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر درمان سرطان و جلوگیری از متاستاز بکار برده می‌شوند.....	
اکلیل الملک، یونجه زرد.....	۵۱۲
بنفشه معطر.....	۵۱۳
سرخدار.....	۵۱۷
داروآش.....	۵۲۲
اسفند.....	۵۲۴
گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر پزوریازیس.....	۵۲۸
بنفشه سه رنگ.....	۵۳۲
گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مؤثر بر ترک اعتیاد به موادمخدر.....	۵۳۲
تاتوره.....	۵۳۵
گیاه درمانی بیماریهای اطفال.....	۵۳۵
مهمترین گیاهان دارویی مورد استفاده در بیماریهای اطفال.....	۵۴۱
مهمترین نکاتی که در درمان بیماریهای سر و سینه اطفال می‌بایستی مورد توجه خاص قرار گیرد.....	۵۴۲
گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مخصوص بیماریهای گوارشی کودکان.....	۵۴۴
گیاهان دارویی و داروهای گیاهی مخصوص بیماریهای تنفسی اطفال.....	۵۴۷
گیاهان دارویی مخصوص سرماخوردگی کودکان.....	۵۵۲
گیاهان مؤثر بر عوارض کلیه و مجاری ادرار کودکان.....	۵۵۳
گیاهان دارویی مخصوص شب ادراری اطفال.....	۵۵۴
گیاهان دارویی آرام بخش جهت کودکان.....	۵۵۶
گیاهان مورد استفاده برای اطفال در استعمال خارجی.....	۵۵۶
	۵۵۹

گیاهان دارویی برای مصارف خارجی جهت کودکان.....	۵۵۹
گیاه درمانی بیماریهای دوران سالمندی.....	۵۶۱
گیاهان شاخص مؤثر بر بیماریهای اسکروز قلی و عروقی.....	۵۶۳
زالزالک.....	۵۶۳
جینگو بیلوبا.....	۵۶۴
سیر.....	۵۶۵
کنگر فرنگی.....	۵۶۵
سایر گیاهان دارویی مؤثر در درمان بیماریهای قلبی سالمندان.....	۵۶۶
عوارض گوارشی سالمندان.....	۵۶۷
داروهای تلخ.....	۵۶۷
گیاهان تلخ مفید.....	۵۶۷
تلخ‌های معطی.....	۵۶۸
تلخ دیش (کلب).....	۵۶۸
صفراورها.....	۵۶۸
گیاهان دارویی مؤثر بر ترشح صفرای سالمندان.....	۵۶۹
گل قاصدک.....	۵۶۹
کنگر فرنگی.....	۵۶۹
داروهای محرک پانکراس برای سالمندان.....	۵۷۰
گیاهان مؤثر بر بیماریهای اندام تنفسی سالمندان.....	۵۷۰
گیاهان مؤثر بر عوارض سیستم ادراری سالمندان.....	۵۷۱
گیاهان دارویی آرام بخش و ضد افسردگی سالمندان.....	۵۷۱
گیاهان تقویتی برای دوران سالمندی.....	۵۷۲
گیاه کات.....	۵۷۳
خریق سیاه.....	۵۷۳
استفاده از گیاهان دارویی و مواد گیاهی خاص در درمان سرطان در طب نوین.....	۵۷۵
صمغ بودوفیل.....	۵۷۶
کلشیسین.....	۵۷۷
چغندر.....	۵۷۷
سرخار گل.....	۵۷۸
منابع.....	۵۸۱
نمایه اسامی فارسی گیاهان.....	۵۹۱
نمایه اسامی انگلیسی گیاهان.....	۵۹۴
نمایه اسامی علمی گیاهان.....	۵۹۶
اصطلاحات پزشکی فارسی (عربی).....	۵۹۹

پیشگفتار

علاقه بسیار به فرهنگ و علوم کشور و اعتقاد قلبی که پیوسته به ارزشمندی معارف بالای علمی، اخلاقی و فرهنگ ایران داشته است اینجانب را ترغیب نمود که در حین تحصیل داروسازی و فارماکوگنوزی در آلمان به مطالعه در شناخت بیشتر این معارف بپردازد. خوشبختانه در طی ادامه تحصیل در شهر ماربورگ آلمان که دارای یکی از بزرگ‌ترین و قدیمی‌ترین دانشگاه‌های اروپا می‌باشد و از شهرهای بالایی در تکوین و تدریس علوم نظری و شرق‌شناسی برخوردار است، این توفیق را پیدا نمود که با استاد علامه شادروان پرفسور اوتوروسلر، استاد زبان‌های شرقی و ریاست انستیتو زبان‌های سامی آن دانشگاه آشنا و مدت متجاوز از ۵ سال افتخار تلمذ از محضر آن دانشمند فرهیخته کم‌نظیر را داشته باشد. استاد روسلر سال‌های متمادی از زمان جنگ جهانی دوم در کشورهایی مختلف مشرق زمین و بالاخص مصر و لبنان و سوریه ساکن و تسلط بالایی به زبان‌های سامی از جمله عربی، سریانی، عبری و غیره داشت.

حقیر در خدمت این استاد افزون بر علم و اخلاق به آموختن زبان‌های سامی از جمله عربی، سریانی و عبری پرداخت. به راهنمایی ایشان در انستیتو معروف ایران‌شناسی آن دانشگاه در کلاس‌های زبان پهلوی و سانسکریت شرکت نمود.

دانشگاه ماربورگ دارای یک کتابخانه بسیار عظیم و معتبر می‌باشد که در آن زمان بتازگی به محل تازه‌ساز و بسیار جدیدی منتقل شده. سفارش استاد روسلر که افتخار دستیاری ایشان را هم پیدا کرده بودم، به اینجانب اجازه داده شد که بتوانم به تمام مخازن آن کتابخانه عظیم و بخصوص مخازن نسخه‌های کمیاب خطی آن دسترسی داشته باشم. این امر موجب شد که بتوانم آشنایی کاملی با منابع و مراجع طب اسلامی و ایرانی پیدا نموده و افزون بر فهرست‌های نسخ خطی مراجع پزشکی اسلامی کتابخانه‌های مهم کشورهای اروپایی با نسخ معتبر خطی دانشگاه ماربورگ نیز دسترسی پیدا نمایم. یکی از نسخ خطی بسیار معتبر این کتابخانه نسخه خطی کامل و زرین ذخیره خوارزمشاهی سید اسماعیل جرجانی بوده که حدود ۱۰۰ سال بعد از تحریر آن کتاب عظیم، با خط بسیار جلی و خوانا نوشته شده. از دانهاترین نسخ خطی کتابخانه دانشگاه ماربورگ محسوب می‌شد و بنده اجازه پیدا نمودم به آن کتاب آن هم تحت نظر ریاست کتابخانه در قرائت‌خانه آنجا دسترسی داشته و طی مدت پنج سال با مراجعه مکرر به آن، بخش مفردات پزشکی کتاب نهم، را به آلمانی ترجمه و در احوال و آثار آن سید جلیل‌القدر که در حقیقت یکی از احیاء‌کنندگان زبان علمی فارسی به شمار می‌رود مطالعه و بررسی نماید.

پس از مراجعت به ایران در سال ۱۳۵۰ شمسی، سرنوشت چنین رقم زد که در دانشکده داروسازی اصفهان بعنوان استاد فارماکوگنوزی استخدام و پس از ازدواج در آنجا تا بحال در

این شهر دانش‌پرور مقیم باشد.

با توجه به سابقه مطالعات انجام شده در ماربورگ، با موافقت وزارت علوم برای اولین بار درس تاریخ داروسازی در ایران را در برنامه دروس داروسازی اصفهان وارد و دانشجویان داروسازی را با شخصیت‌های بزرگ اسلام و ایران آشنا و آثار حکمای بزرگ شرق چون علی‌بن عباس اهوازی، محمد بن زکریای رازی، شیخ‌الرئیس ابوعلی‌سینا، ابوریحان بیرونی، ابومنصور موفق - هروی، سید اسماعیل جرجانی، انصاری شیرازی و حکمای متأخر چون حکیم مؤمن اصفهانی و عقیلی خراسانی و غیره را به دانشجویان معرفی و آثار این بزرگان را که در مفردات پزشکی نگاشته شده، در کتابخانه دانشکده جمع‌آوری و برای مطالعه و آشنایی بیشتر در اختیار دانشجویان علاقه‌مند قرار دهد.

بسیاری از دانشجویان با ذوق وافر به این مراجع مراجعه و از عظمت و گستردگی دانش حکمای گذشته در علم پزشکی و بالاخص مفردات پزشکی حیرت زده و علاقمند گردیدند که رساله‌های تحقیقاتی خود را در مورد ابعاد مختلف این دریای گهربار عظیم به انجام برسانند. بدین ترتیب گروه فارماکوتوری دانشکده داروسازی با همکاری استاد فرهیخته و دانشمند دکتر هادی صمصام شریعت پایه‌گذاری و از گروه مواد دارویی جدا شده و با استقبال کم‌نظیر دانشجویان علاقمند که گذرانشان را به دست دکتر خود را زیر نظر استاد صمصام شریعت و اینجانب انتخاب نموده بودند، مطالعات گسترده‌ای در مورد بررسی و شناسایی گیاهان دارویی ایران و استان اصفهان و اثرات درمانی آنها شروع و بخصوص بررسی گیاهان دارویی توصیه شده در طب سنتی و گذشته ایران که برای درمان بیماری‌های مختلف تجویز شده بود را انجام و در این راستا افزون بر مطالعات فارماکولوژی، شناسایی شیمیایی مواد متشکله گیاهان، نسبت به فرمولاسیون و بررسی بالینی داروهای گیاهی متعددی اقدام و نتیجه این مطالعات شناسایی داروهای گیاهی مؤثر بر بیماری‌های مختلف از جمله فراموشی، صرع، چربی خون، آگزما، پسوریازیس، برص، التهاب، میگرن، بیماری‌های عصبی و غیره گردید که در حقیقت می‌توان گفت که این نهضت موجب پایه‌گذاری داروسازی ملی گیاهی در کشور گردید.

پس از سی و اندی سال خدمت در دانشکده داروسازی اصفهان و تدریس و پژوهش و همکاری علمی با بسیاری از دانشگاه‌های کشور و خارج، در سال ۱۳۸۱ از دانشگاه اصفهان بازنشسته و جهت گذران زندگی در بخش تحقیقاتی یک شرکت داروسازی خصوصی مشغول به کار و با کمک و رحمت حضرت سبحان موفق شد که در آنجا هم به کارهای پژوهشی ادامه و در ارتباط با دانشگاه‌های مختلف کشور، راهنمایی پژوهشی تعداد قابل توجهی از دانشجویان

علاقمند دانشگاه‌های مختلف کشور را عهده‌دار و طرح‌های پژوهشی چندی را نیز با همکاری مراکز علمی کشور سرپرستی نماید.

در طی سال‌های اخیر توافق حاصل شد که در برنامه‌های مختلف صدا و سیما به معرفی خواص درمانی گیاهان و داروهای گیاهی پرداخته و در تماس‌های تلفنی تجربیات بدست آمده را به علاقمندان منتقل نماید.

در این راستا جمعی از همکاران و اطباء تکلیف نمودند که شایسته است تجربیات پنجاه و اندی سال کسب شده در معارف گیاهی و یافته‌های نوین گیاه درمانی را مکتوب و در اختیار نسل علاقمند به فرهنگ گیاهی و دارویی کشور قرار دهد. در اجابت به این خواسته به نگارش این دستور مشغول و از درگاه حضرت دوست آرزومند است که توانسته باشد تا اندازه‌ای دینی را که از این منظر بر عهده داشته است ادا و خدمتی هر چند ناچیز به معرفی عظمت بی‌نهایت خلقت در اثربخشی گیاهان دارویی و روش نمودن اهمیت گیاه‌درمانی در کشور و روشن نمودن ارزش و اهمیت راجع به طب ایرانی را نموده باشد.

در انجام این وظیفه تلاش دید افزودن بر ذکر جدیدترین مطالعات روز در مورد گیاهان رایج و مهم در درمان بیماری‌ها به سه بخش مهم دسته‌بندی دیگری که در سال‌های اخیر بعثت کثرت وقوع بیماری‌ها و لزوم درمان طبیعی آن‌ها از اهمیت بسیار ویژه‌ای برخوردار گردیده‌اند، شامل موضوعات مهم درمان گیاهی سرطان، بیماری‌های کودکان، با حص گیاه‌درمانی دوران سالمندی هم بطور مختصر ورود نموده و گیاهان مهمی را که به خصوص در سال‌های اخیر در این موارد بکار برده می‌شوند، مورد ذکر قرار دهد. در شرح گیاهان در موارد مختلف، تلاش گردید گیاهان جدیدی که در سال‌های اخیر از کشورهای مختلف از جمله چین و هند و کشورهای آمریکایی و آفریقا به گنجینه دارویی جهان اضافه شده‌اند نیز مورد ذکر قرار گیرد.

مسلماً با پیشرفت حیرت‌انگیز علم پزشکی در سال‌های اخیر و کشف و عرضه داروهای جدید، طول عمر افراد بشر در جوامع مختلف از افزایش چشمگیری برخوردار گردیده و توجه به سالمندان و رسیدگی به سلامتی آن‌ها اهمیت ویژه‌ای یافته است. از آنجایی که اکثر گیاهان مورد ذکر در سه مبحث فوق در بخش‌های قبلی مورد شرح قرار گرفته‌اند، در این قسمت‌ها فقط به ذکر نام مهم‌ترین گیاهان و اهمیت و ارزشمندی آن‌ها در درمان بیماری‌های مورد بحث اشاره و بطور خیلی مختصر شرح داده شده‌اند.

با توجه به علاقه دانش‌پژوهان و علاقمندان به گیاه‌درمانی به نظرات و دانش حیرت‌انگیز حکما و بزرگان گذشته پزشکی ایران در مورد گیاهان مختلف، اظهارات بزرگان پزشکی به ترتیب زمان تحریر آثار آن‌ها از رازی تا حکیم مؤمن بطور مختصر شرح و ویژگی نظرات آن‌ها مورد

تفسیر بسیار کوتاه قرار گرفته و اهمیت توجه به موارد درمانی ویژه‌ای که بنظر قابل مطالعه و پژوهش‌های نوین می‌باشد مورد تذکر قرار گرفته و به یافته‌های مهم بنیانگذاران طب ایرانی اشاره ویژه گردیده است. توجه به این نکات کلیدی و بررسی علمی نوین آنها می‌تواند ما را به شناخت داروهای جدید و ارزشمند گیاهی رهنمون کرده و ارزش و اهمیت طب ایرانی را روشن‌تر نماید.

در نهایت جهت آشنایی علاقمندان به داروهای گیاهی و طبیعی ساخت کشور مهم‌ترین فراورده‌های گیاهی مربوط به هر گیاه با توجه به لیست ذکر شده در سایت وزارت محترم بهداشت شرح داده شده است.

مسلماً در تحریر این سطور لغزش‌های فراوانی مرتکب گردیده است که از پیشگاه اربابان خرد درخواست دارد که اجابت به بزرگواری خود بخشیده و مراتب را متذکر گردند. مسلماً توجه دقیق به نظرات بسیار ارزشمند تجربی دارو پزشکان و حکماء بزرگ گذشته کشور و مقایسه آن با آخرین یافته‌ها، مستقیز در مورد مواد مؤثره و خواص درمانی گیاهان، ارزشمندی و اهمیت نظرات تجربی گذشتگان را بخوبی آشکار و مطالعات بالینی و تجربی در مورد این نظرات ما را به شناسائی اثرات بسیار گسترده و نوینی از گیاهان داروئی موفق و راهنمایی نموده و تأثیر بسیار مهمی در درمان بیماریها و گسترش دنجینه داروهای طبیعی در جهان خواهد داشت.

مقایسه آخرین کشفیات نوین در مورد اثربخشی گیاهان داروئی با نظرات تجربی عمیق دارو پزشکان بزرگ ایرانی و یافته‌های آنان، نشانگر دانش گسترده و حیرت انگیز این خادمین، عظیم‌الشان بشریت و نقش ویژه‌ای می‌باشد که طب ایرانی در رفاه سطح پزشکی جامعه جهانی داشته است.

در خاتمه بر خود لازم می‌داند از دوست و همکار شفیق استاد ابوالحسن سفیعاف دانشمند کتاب شناس و ناشر ارجمند، مدیر انتشارات چهارباغ اصفهان که با صبر و حوصله بسیار تصحیحات مکرر متن این سطور را عهده‌دار و با پی‌گیری بی‌مثال این کتاب را بزینت چاپ آراسته نمود صمیمانه و قلباً تشکر و سپاسگزاری می‌نماید.

فمن...توفیق و علیه التکلان

اصفهان - مردادماه ۱۳۹۷

فریبرز معطر